

In memoriam Kovács Ferenc

Professor Emeritus, az MTA rendes tagja
1921–2015

IN MEMORIAM

DR. KOVÁCS FERENC az MTA rendes tagja, az MTA Agrártudományok Osztályának egykori elnöke, állami díjas, a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal kitüntetés birtokosa, az Állatorvos-tudományi Egyetem 12 éven keresztül rektora, a Kaposvári Egyetem Állattenyésztési tudományok Doktori Iskola Tanácsának örökös, tiszteletbeli elnöke, az állathigiénia tudományterület megteremtője, a Nemzetközi Állathigiéniai Társaság megalapítója és tiszteletbeli elnöke, a német nyelvű állatorvosképzés megindítója, a Bécsi, a Budapesti Állatorvos-tudományi Egyetemnek, a Hannoveri és a Kassai Állatorvosi Főiskolának, valamint a Pannon Agrártudományi és a Nyugat-magyarországi Egyetemnek *Doctor Honoris Causa* professzora, békességgel viselt hosszabb szenvedés után 2015. május 10-én, életének 94. évében elhunyt.

Életútját, érdemeit, az állatorvosi hivatásunk fejlesztése érdekében végzett munkásságát a 90. születésnapja tiszteletére összefoglaltuk, és most búcsúzóul ismételten megteesszük. A tanító mesterre, a példaképre kívánunk emlékezni úgy, azokkal a gondolatokkal, amelyeket Ő életében, a 90. születésnapjára írt köszöntőben, stílusában és tartalmában is elfogadott. A jövő esztendőben, halálának egyéves évfordulója tiszteletére nemzetközi tudományos konferenciát szervezünk, ahol munkásságát bemutatjuk, amelyről a Magyar Állatorvosok Lapja majd részletesen beszámol.

ÉLETÚTJA

Kovács FERENC 1921. november 28-án született Somogy-szentpálon földművescsaládban. Az elemi iskola hat osztályát szülőfalujában kitűnő eredménnyel végezte. Ennek ellenére a nehéz körülmények között élő szülők egyetlen gyermekük részére a gazdálkodás útját jelölték ki.

Középiskolai tanulmányai közül a polgári négy osztályát katonaviseltként és a munka mellett, magánúton Marcaliban a Magyar Állami Polgári Fiúiskolában, a gimnázium négy felső osztályát pedig Sümegen, a Kisfaludy Sándor Gimnáziumban végezte. Mindkettőt jeles eredménnyel és jeles érettségivel.

1948-ban nyert felvételt a Magyar Agrártudományi Egyetem Állatorvos-tudományi Karára, ahol 1952-ben jeles minősítésű oklevelet szerzett.

ÁLLATORVOS-TUDOMÁNYI MUNKÁSSÁGA

Mócsy János professzor meghívására munkáját a Belgyógyászati Tanszék és Klinikán kezdte, amely olyan szellemi műhely, tudományos iskola volt számára, ahol a kutatómunkát és az állatorvosi gyakorlatot az egyetemi oktatáson belül ötvözték és világviszonylatban is magas szintre emelték.

Egy évtizeden át (1952–1961) gyakorlatokat vezetett, a nagyállat-betegek órákon történő bemutatását készítette elő, és beldiagnosztikai témakörökből előadásokat tartott. Az órákon bemutatásra kerülő betegek „előkészítése” nagy feladat volt, hogy kielégítse Mócsy professzor kristálytisztá logikáját és meg lehessen válaszolni a felmerülő – sokszor meglepő – kérdéseket is. A belgyógyászatot tanítani és megtanulni igazán a bemutatókon keresztül lehetett. A szavatossági esetekhez kötődő előadások és betegbemutatók különösen izgalmasak és tanulságosak voltak.

Kutatómunkája is a Klinikán indult el. Érdeklődési körébe tartozott a gazdasági haszonállatok keringési, légzőszervi és emésztőszervi betegségeinek diagnosztikája és gyógykezelése. Munkatársaival elsőként végeztek EKG-s vizsgálatokat lovakon, és több újszerű kazuisztikai közleményt is megjelentettek. A nagyüzemi állattartás kiforratlanságához kapcsolódó, tömegesen jelentkező multifaktoriális betegségek oktanának megismerése, diagnosztikája és a megelőzés lehetősége különösen lekötötte érdeklődését.

A belgyógyászat területén végzett munka közül kiemelkedik az az eljárás, amelyet a háziállatok májmételykórjának gyógykezelésére dolgozott ki. Kutatófejlesztő munkájának eredménye „A Distocain ad. us. vet.” nevű gyógyszerkészítmény, amelyre a Találmányi Hivatal 1959-ben szabadalmat adott, és amelyet a Nemzetközi Állategészségügyi Hivatal javaslatára számos országban

is használtak. A nemzetközi szabadalmi eljárást KOTLÁN SÁNDOR akadémikus, a Madridi XVI. Világkongresszuson ismertette, amely iránt különösen a fejlődő országokban mutatkozott nagy érdeklődés. A hatékonyság bizonyítása mellett megvizsgálta a hatóanyag összes lehetséges mellékhatását és élelmezés-egészségügyi vonatkozását is. Belgyógyászati témakörökből, 1954 és 1961 között 36 tudományos közleménye jelent meg.

Pályafutása a Belgyógyászati Tanszéken 1961-ben véget ért, munkáját Mócsy professzor 1958-ban következőképpen értékelte: „Mint szakembert gyors felfogóképesség, határozottság, céltudatosság, kiváló szorgalom és munkabírás, valamint szakmájának szeretete jellemzik. (...) Az átlagot meghaladó szellemi képességeit hűen tükrözik tanulmányi eredményei is. (...) Egyike lett a legjobb fiatal szakembereinknek, akit az egész állatorvosi kar nemcsak hogy jól ismer, de becsül és nagyra tart.” Majd jellemzését így fejezi be: „Kovács Ferenc a fiatal generációnak egyik legtöbbet ígérő és legtöbb reménységre jogosító tagja.”

AZ ÁLLATHIGIÉNIAI TANSZÉK LÉTREHOZÁSA

Az Állatorvostudományi Főiskola Tanácsa 1961-ben úgy határozott, hogy a Belgyógyászati Tanszék és Kliniká keretében „Állathigiéniái Csoportot” hoz létre, és egyetemi docensi kinevezéssel Kovács Ferencet bízta meg ennek a vezetésével. Az intézmény 1962-ben egyetemi rangra emelkedett. A földművelésügyi miniszter 15/1962/Mg.É.14. sz. utasítása döntött arról, hogy: „A Belgyógyászati Tanszék keretéből az Állathigiéniái Csoport kiválik, és mint önálló Állathigiéniái Tanszék folytatja működését.” A Tanszék vezetésére az Egyetemi Tanács javaslata alapján tanszékvezetői, majd 1964-ben tanszékvezető egyetemi tanári kinevezést kapott. Egyetemi tanári kinevezés előterjesztését KOTLÁN SÁNDOR akadémikus és MÁRKUS JÓZSEF professzor készítették el, amelyben az alábbiak olvashatók: „Dr. Kovács Ferenc már főiskolai tanulmányai alatt általános műveltségével, szorgalmával és kiváló tanulmányi eredményeivel tűnt ki. Amióta pedig intézményünk tagja, ezek a jó tulajdonságai még tovább fejlődtek. Nemcsak kiváló és lelkiismeretes oktató, hanem komoly kutatói vénája is van. Német nyelvben szóban és írásban egyaránt jártas. Általános emberi tulajdonságai megnyerők, szociális érzéke magasan fejlett. Mint oktatót a tanítványok és kartársak egyaránt szeretik és becsülik. Személye garancia arra, hogy az állathigiéniát jól fogják oktatni” (Egyetemi Tanács 1964. évi május havi ülése).

A Csoport és a Tanszék igen szerény keretek között kezdte meg munkáját, Mócsy János professzor kedélyesen egy székre ültette, mondván: „Feri, itt a tanszéked.”

A feladat nehéz volt, többek között azért is, mert környezet-életteni kutatásokon alapuló szakanyag – amelyre építkezni lehetett volna – akkor még nem állt rendelkezésre. Amit az új tanszéken az alapítást követő három évtizedben elvégeztek, az *kitűnő munkatársi, áldozatos és családi légkörben végzett munkával volt csak lehetséges.*

Az állathigiénia *multidiszciplináris* tudomány, amely a környezetnek a mezőgazdasági haszonállatok egészségére és termelésére, valamint az állattartásnak a környezetre gyakorolt hatásával foglalkozik. Minthogy az állatállomány genetikailag determinált teljesítménye folyamatosan nő, a realizálódását meghatározó termelési környezetnek is dinamikusan változnia kell. A tananyag modern oktatása ezért folyamatos és egzakt kutatómunkát, valamint a nemzetközi tudományos eredmények folyamatos szintézisét igényelte. Ehhez a különböző tudományterületet képviselő (állatorvos, agrármérnök, vegyész-mérnök, biológus) szakemberekre volt szükség.

KOVÁCS FERENC a tudományterület legújabb ismereteinek megszerzése céljából 1964-ben és 1966-ban 5 hónapot töltött Münchenben az Állatorvosi Fakultás Állathigiéniai Tanszékén. Ott ismerte meg a szabályozható, klimatizált környezet kínálta kutatási lehetőségeket. Tapasztalatai alapján 1968-ban, Közép-Európában elsőként hozták létre a klímalaboratóriumot három istállóval. Később 1972–1973-ban a nagy beruházások keretében még hat klimatizált istállóval gazdagodtak. Az itt folyó egzakt vizsgálatok eredményeinek gyakorlati kontrolljával alapozták meg és gazdagították folyamatosan a modern környezet-életteni oktatás tananyagát, amely a graduális és posztgraduális képzésben egyaránt óriási érdeklődés mutatkozott.

1966-ban MÓCSY JÁNOS akadémikus, az MTA Agrártudományok Osztálya titkárának és MANNINGER REZSŐ akadémikus, az MTA alelnökének javaslatára a tanszéken „Akadémiai Kutatócsoport” jött létre, amelynek keretében igen hatékony szellemi erővel (4 kutató, 3 laboráns) gazdagodtak, és az MTA részéről is komoly anyagi támogatásban részesültek.

A *kiváló kollektíva* munkájának eredményeként az Állathigiéniai Tanszék a megalakulását követő egy évtized múlva az egyetem egyik legpotensebb oktató- és kutatóbázisává fejlődött. A tárgyat heti 4 elméleti és 2 gyakorlati óra keretében oktatták. Az egzakt vizsgálatokon és az eredmények gyakorlati kontrollján alapuló tananyag nemzetközileg is elismert szintre emelkedett, az Egyetemi Tanács a tárgyat államvizsga szintre emelte. A hallgatóság gyakorlati oktatását kiváló nagyüzemekben állathigiénikus szakállatorvosok bevonásával végezték. A gyakorlati oktatáshoz a tanszék saját mikrobusszal, az üzemekben elvégezhető egyszerű vizsgálatokhoz pedig furgon gépkocsi átalakításával „mozgólaboratóriummal” rendelkezett.

A jegyzetekben érlelődő (1966–1969) tan- és ismeretanyag alapján 1975-ben megjelent az első *Állathigiénia* c. tankönyve, amit két bővített kiadás (1980 és 1990) követett, amelyek *nívódíjban* részesültek. A könyveket a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium valamennyi agrár-felsőoktatási intézményben tankönyvként engedélyezte.

A graduális és a posztgraduális képzés során szoros együttműködést alakítottak ki az állatorvosok, az agrármérnökök és az orvosok között.

A szakállatorvos-képzés keretében két turnusban 130 állathigiénikus szakállatorvost képeztek. Meghívásra KOVÁCS FERENC rendszeresen részt vett az agrármérnöki graduális és posztgraduális képzésében is. Minthogy a tudományterület gyakorlati alkalmazása nem nélkülözheti az állatorvosok és az agárszakemberek együttműködését, elérte, hogy az agrár-felsőoktatási intézményekben az állathigiéniát külön tárgyként állatorvosok oktassák. Kezdeményezésére a megyei állat-egészségügyi állomásokon állathigiénikus szakorvosi állások létesültek, amelyek koordinálását a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztériumban külön szakállatorvos előadó végezte. Két évtized alatt olyan tudományos iskola fejlődött ki, amely az egész országot behálózta. Az iskola munkája is nagyban hozzájárult a szakosult és integrált állattermék-termelés hazai eredményéhez, amely a Nyugat-Európai társintézmények vezetői is nagy érdeklődéssel tanulmányozták.

ÚJ TUDOMÁNYÁG MEGTEREMTÉSE

Az Állathigiéniai Tanszékre történő kinevezését követően KOVÁCS FERENC kutatómunkája a környezeti hatások, a termelési eredmények és a tartással összefüggő, tömegesen jelentkező multifaktoriális betegségek ok-okozati összefüggéseinek feltárására, a környezetdiagnosztika fejlesztésére és a nagyüzemi állattartás, környezetszennyező hatásainak megismerésére irányult. Ezek megismerését segítette a Közép-Európában elsőként kialakított és egyedülálló „Klímalaboratórium-komplexum”, amelyben munkatársaival megteremtették az egzakt kísérleti munka feltételeit. Itt adódott lehetőség az egyes állatfajok optimális termelési környezetének megismerésére az életteni igényektől eltérő klímahatások és a termelési eredmények, valamint a környezeti hatások és egyes feltételes patogén kórokozók betegséget előidéző kapcsolatának egzakt vizsgálatára. A tanszék kutatómunkája az MTA Elnöksége által kiemelt „Nagyüzemi állattartás állategészségügyi feltételei” c. kutatási feladathoz tartozott.

Kísérleteik eredményeként mutattak rá a nagyüzemi sertéstartásban a termelést akadályozó tényezőkre,

így különösen a környezet és a különféle tömegesen jelentkező betegségek kapcsolatára. Feltárták az anyakóák vemhesség alatti takarmányozása és az újszülött malacok biológiai értéke, a malacnevelés eredménye és a gazdaságos hizlalás összefüggéseit. Több összefüggésben mutattak rá a zárt rendszerű épületek klímája, a termelés és az egyes tömegesen jelentkező betegségek kapcsolatára. Ezek a vizsgálatok segítették az újszülött és fiatal borjak, valamint a nagyüzemi nyúlállományok egészségére ható környezeti tényezők egészségkárosító hatásának jobb megismerését. Vizsgálataik eredményei alapjául szolgáltak a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium által kiadott „Nagyüzemi állattartás egészségügyi irányelvei és technológiája” c. anyagok kiadásához, amelyek rendszerbe foglalták a tennivalókat. A sokirányú vizsgálatok eredményei a modern, intenzív állattermék-termelés tananyagának folyamatos fejlesztését is szolgálták.

A hígrágya tulajdonságaira, fertőzőtségére, kezelésére, a felhasználás lehetőségére, a termőtalajra gyakorolt hatására vonatkozó, egzakt kísérleteken alapuló munkák nemzetközi érdeklődést váltottak ki. Ebben a témakörben az Állathigiéniai Tanszék *FAO-referensként* is működött, és eredményeiket felhasználásra ajánlották a tagországoknak is. A környezetterhelési vizsgálatok eredményei ráirányították az állatorvosok, az agrármérnökök és az orvostudomány képviselőinek figyelmét az együttműködés szükségességére.

A sokirányú kutatásokban főként a következő megállapítások értékelhetők prioritásként:

- a méhen belüli élet meghatározó időszakának a tanulmányozásával új megvilágítást kapott az állatfelnevelés fogalma;
- az elsők között határozta meg és módosította az egészség fogalmát, amely nem a klinikai megnyilvánulással, hanem a termelési mutatókkal értékelhető;
- a fehér hússertés klímaélettani igényének feltárása;
- az adaptáció kórélettani, morfológiai és ökonómiai összefüggéseinek kidolgozása;
- fiatal állatokon a környezeti terhelések, a stressz állapot és az aktív védekező mechanizmusok részösszefüggéseinek feltárása, amely hozzájárult a multifaktoriális betegségek oktanának jobb megismeréséhez és az ellenük való védekezéshez;
- bemutatták a hígrágya mikrobiológiai és kémiai komponenseinek környezetterhelő hatását, a felhasználás FAO által is elfogadott lehetőségeit;
- a világon elsőként mutatták be a nehézfémek, a nitrátok és a mikotoxinok vertikális mozgásának dinamikáját a talaj–növény–állat–ember lánc kapcsolatában.

A NEMZETKÖZI ÁLLATHIGIÉNAI TÁRSASÁG MEGALAPÍTÁSA

A különböző nemzetközi fórumokon elhangzott előadásaink és nemzetközi kapcsolatok személyes ápolása érlelte azt a gondolatot, hogy e tudományterület keretében is szervezett nemzetközi együttműködés jöjjön létre.

Ez testesült meg Kovács FERENC kezdeményezésére a „Nemzetközi Állathigiéniai Társaság” létrejöttében, amely 1970-ben Budapesten alakult meg, és amelynek 6 éven át elnöke volt. A Társaság első Kongresszusát Budapesten, 1973-ban rendezték meg a Magyar Tudományos Akadémián. A rendezvényre 22 európai országból közel 500, közülük csaknem 200 külföldi vendég érkezett. A Társaság időközben Világszövetséggé fejlődött, és mint alapítót, tiszteletbeli tagjává, a Magyar Állathigiéniai és Környezetvédelmi Társaság tiszteletbeli elnökévé, a Nemzetközi Társaság pedig 2011-ben tiszteletbeli elnökévé választotta.

VEZETŐI MUNKÁSSÁGA

Kovács FERENC professor emeritus, akadémikus 26 évet dolgozott az Állatorvos-tudományi Egyetem vezetésében.

1961-ben igazgatóhelyettesi kinevezést kapott, és megbízták a Főiskola kutatómunkájának irányításával.

Rektorhelyettesi feladatot látott el 1961–1973 és 1978–1981 közötti időszakban. *Kutatásszervezés, kutatás irányítás* volt a feladata 1961–1968 között. Az 1962-ben kapott rektorhelyettesi megbízása egybeesett az Egyetem és jogelődjének 175. éves évfordulójával és a Főiskola egyetemi rangra emelésével. Helyettesként SÁLYI GYULA rektor, akadémikus mellett Kovács FERENC vett részt a jubileumi ünnepség tudományos programjának szervezésében és végrehajtásában. Hivatali feladata volt (1962–1968) a korábban *előzményekkel még nem rendelkező* tudományos kutatómunka egyetemi szervezése, a diszciplináris, az alap- és alkalmazott kutatások irányítása, valamint a szerződéses kutatómunka szervezése. A diszciplináris kutatások a tananyag korszerűsítését, az alkalmazott és a szerződéses kutatómunka eredményei pedig az állattenyésztés szakosodó termelésének fejlesztését szolgálták. Hatéves koordinációs munka eredményeként gazdagodott az intézmény műszerparkja, erősödött szellemi bázisa és a külföldi intézményekkel – kezdetben főként a KGST-országokkal – kezdődtek meg közös kutatások.

A *posztgraduális képzést* 1968–1973 között szervezte és irányította. A tanfolyamos továbbképzés, de különösen a szakállatorvos-képzés ugyancsak újszerű, *előzményekkel nem rendelkező* feladatot jelentett. A szakállatorvos-képzést a termelés szakosodása tette

szükségessé. A sürgető igények miatt először vizsgálóhoz kötött, bentlakásos 3 hetes tanfolyamokat szerveztek. A szakállatorvos-képzést 1970-ben kezdték el. A posztgraduális képzés tematikáját több külföldi (közülük nyugati) egyetem tanulmányozta és elveit átvette. A posztgraduális képzés iránt folyamatosan növekvő igényt szolgálóan „Továbbképzési Csoport”-ot hoztak létre, amely LAMI GYULA professzor vezetésével végzett elismerést érdemlő munkát.

A nemzetközi kapcsolatok szervezését és irányítását végezte a 1978–1981 közötti időszakban. A nemzetközi kapcsolatok alapjául az államok, a minisztériumok és a társintézmények közötti kulturális, tudományos és műszaki együttműködési megállapodások, valamint a hasonló témakörben dolgozó kutatók személyes kapcsolata szolgált. A KGST-tagországok társintézményeivel való kapcsolat ebben az időszakban már tradicionálisan az oktatók-kutatók-hallgatók cseréjében, közös kutatások és tudományos rendezvények szervezésében nyilvánult meg. A szerződéseken alapuló együttműködésben az oktatók-kutatók-hallgatók külföldi munkája és gyakorlata a viszonyosság elvén alapult, és devizamentes pénzügyi elszámolással történt. Az együttműködés és a személyre szóló meghívás alapján az oktatók és a kutatók számos európai országban vettek részt nemzetközi tudományos konferenciákon, kongresszusokon, valamint a különböző nemzetközi társaságok rendezvényein. Az együttműködések tudományos kiadványok cseréjében, tudományos fokozatok elnyerését szolgáló opponensi vélemények elkészítésével párosult. A nyugati országok társintézményei közül a legnagyobb tradíciókkal rendelkező, szakmailag is a legkiválóbbakkal (Hannover, Bécs, Utrecht, München, Bologna, Helsinki) alakítottak ki hivatalos megállapodáson alapuló együttműködést. Ezen intézményekkel is rendszeressé vált a fiatal oktatók cseréje és a hallgatók cseregyakorlata.

Az Egyetem rektori teendőit az 1973–1978 és a 1983–1990 közötti időszakban látta el. Rektori munkájának első hat évében a nagyüzemi állattartás már szakosodott, és az eredmények biztató jeleit egyre jobban lehetett érezni, ami a tudományos ismeretanyag iránti fokozódó igénnyel párosult. Korszerűsíteni kellett a tananyagot, új tudományos diszciplínák jöttek létre az oktatásban. Elkerülhetlenné vált az Egyetem fejlesztése. DIMÉNY IMRE mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter 1967-ben hagyta jóvá a nagy beruházás tervét. B. KOVÁCS ANDRÁS akkori rektor 1969 szeptemberében helyezte el az új létesítmény alapkövét. Kovács FERENC rektorsága idejére esett a beruházás folytatása, befejezése és az új épületek gyakorlati igények szerinti beüzemeltetése. Az építkezés első ütemét, a *Bethlen utcai négy épületet* 1974-ben adták át, melyekben 9 tanszéket és egyéb oktatási egységeket, valamint az új

klímalaboratóriumot helyezték el. A második ütemben épült az aula, a tornaterem, a könyvtár és a múzeum, amelyek ünnepélyes átadására 1976-ban került sor. Közben 1973-ban elkészült a MAREK JÓZSEF nevét viselő kollégium, amelyet ünnepélyes keretek között ROMÁNY PÁL földművelésügyi miniszter adott át a hallgatóságnak. E munkákkal párhuzamosan folyt az egyetemi könyvtár felújítása, amely a legmodernebb informatikai eszközökkel való ellátással is párosult. A könyvtár 1984-ben nyílt meg, az újonnan berendezett Állatorvos-történeti Gyűjteménnyel együtt. 1975-ben alapították a „Marek József Emlékérmet” amelyet elsőként a méltó utódnak, Mócsy JÁNOS akadémikusnak adományoztak.

Rektori kinevezésének második periódusában munkájának középpontjában az Egyetem alapításának 200 éves jubileumára való felkészülés, a tanszékvezetői utánpótlás nemzetközi szintű felkészítése, NSZK állampolgárok részére a német nyelvű képzés „diplomáciai” előkészítése (1986–87), a kiadott oklevél egyenértékűségének elismertetése, a képzés beindítása, valamint az oktatás-kutatás-nemzetközi kapcsolatok tárgyi feltételeinek gazdagítását szolgáló feltételek megteremtése állt.

Rektori munkájának egyik legnagyobb figyelmet kiváltó eredménye volt az *Állatorvos-tudományi Egyetem bicentenáriumi ünneppsorozatának* megrendezése, amelyen a világ minden részéből 40 társintézmény, valamint a legtöbb hazai szakoktatási intézmény képviseltette magát. A megjelent külföldi prominens vendégek között volt – többek között – az Állatorvos Világszövetség elnöke, a világ első állatorvosi iskolájának Lyoni Nemzeti Állatorvosi Egyetem képviselője, továbbá az USA Mezőgazdasági Minisztériumának főtanácsosa. A hazai társadalmi, gazdasági és kulturális életet számos prominens vendég képviselte, közöttük: az Elnöki Tanács elnöke, a Kormány képviselője, a mezőgazdasági és élelmiszerügyi, az egészségügyi, a művelődési miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke és Budapest Főváros Tanácsának elnöke. Túlzás nélkül mondható, hogy azon a héten – 1987. május 25–29. – a világ állatorvosi közvéleményének figyelmé Budapestre irányult. A 200 éves évforduló ünnepeiről számos kiadvány jelent meg, a rendezvény szelleme pedig új kapukat nyitott a világ felé. Ennek nyomán kezdődött hazánkban, 1988-ban a *német nyelvű állatorvosképzés*, amelyet az is elősegített, hogy az európai országok – nem kevés diplomáciai erőfeszítés után – a nálunk kiadott oklevelet egyenértékűnek ismerték el. A német nyelvű képzés sikere alapozta meg a néhány évvel később induló angol nyelvű képzést, amely a német oktatással együtt, mind a mai napig nagy érdeklődést vált ki, és iskoláknak jelentős reputációt hozott.

Az 1987 májusában tartott központi és négy nemzetközi szatellit rendezvény (köztük az Anatómusok

Európai Szövetségének, valamint a Nemzetközi Állatorvos-történeti Társaság kongresszusai) nem csak a 200 éves intézményt, hanem az országot is méltóan reprezentálta. A jubileumi rendezvényhez kapcsolódóan került kiadásra a 200 éves *a Magyar Állatorvosi Felsőoktatás; Az Állatorvos-tudományi Egyetem bicentenáriumi ünnepei és tanévei*, valamint a *Biographia, elhunyt tanáraink és elődeink életrajza (1787–1987)* c. kötetek. A társult rendezvények közül itt is meg kell említeni a KOTLÁN-centenáriumhoz kapcsolódó parazitológiai emlékülést és szoboravatást; a JÁRMAI-centenárium alkalmából rendezett patológiai emlékülést és szoboravatást, a 30. Mezőgazdasági Könyvhónap megnyitóját, az Állatorvos-tudományi Egyetemen végzett Olimpiai, Világ- és Európa-bajnokok nevét tartalmazó emléktábla leleplezését és az Alma Mater alapításának korát szimbolizáló magyar szürke bika bronzszobrának felavatását.

KOVÁCS FERENC „A Magyar Állatorvos-képzés Fejlesztési Programja az Ezredfordulóig” c. közleményében (*Magyar Állatorv. Lapja*, 1987. 42. 6–14.) rámutatott az egyetemünkön várható tanári generációváltás szükségességére, értékelte a tudományos utánpótlás helyzetét, bemutatta a nemzetközi kapcsolatokban való részvételüket és egyéb lehetőségeiket, amelyek a tanáraik számára, akik helyére lépnek, sajnálatosan nem adattak meg.

Az oktatás-kutatás és a nemzetközi kapcsolatok tárgyi feltételeinek gazdagítását szolgálta a vezetése alatt birtokba került *Üllői Kísérleti Intézet*, a *Lovas tanüzem* (Tattersall), az *Agárdi Kísérleti telep*, az *Abonyi utcai vendégház*. A Rottenbiller utca 50. sz. alatt ugyancsak nagy beruházással készült el a legmodernebb műszerekkel felszerelt takarmányvizsgáló és az állatok anyagcsereforgalmának vizsgálatára szolgáló *Központi Laboratórium*, amelyet 1989-ben HÜTTER CSABA földművelési miniszter adott át. Ebben az időben készült el a Gyógyszertani Intézet falán függő *In Memoriam Martirum Veterinariorum Disciplorumque MCMXXXIX – MCMLVI Emléktábla*, amely előtt évente hajtunk fejet a Hősök Napján. Vezetői munkájához kapcsolódóan 26 tudománypolitikai közleményt tett közzé.

KAPOSVÁRI EGYETEMI MUNKÁSSÁGA

KOVÁCS FERENC 1990-ben, osztályelnök-helyettesi megbízatásának idején HORN PÉTER rektor, akadémikus meghívására került a Pannon Agrártudományi Egyetem kaposvári karára, kutatóprofesszori beosztásba. A felkérést örömmel fogadta el, mert a jogelőd intézménynek megalakulása óta három évtizeden át külső munkatársa volt, és már akkor nyilvánvalóvá vált az állattenyésztés és az állatorvos-tudomány területén

dolgozók együttműködésének szükségessége. Kaposváron 1996-ig vezette az OTKA és az MTA által támogatott kutatócsoportot, amelynek haláláig szellemi irányítója volt. A munkacsoport nemzetközi prioritást élvező megállapításai: a *talaj-növény-állat-ember* tápláléklánc kapcsolatában az egymásra hatások részleteinek feltárása, különös tekintettel az élelmiszerek minőségére, biztonságára és az ember egészségvédelmére. Elsőként bizonyították a *Fusarium-gombák* által termelt egyes mikotoxinok kinetikáját a talajtól a csecsemők első táplálékáig, az anyatejig, a szervezetben való kumulálódás lehetőségeit és az előidézett kórélettani elváltozásokat.

A Kaposvári Egyetem Diagnosztikai Intézetének együttműködésével, a komputertomográf (CT) és a mágneses rezonancia (MR) képalkotó eljárásokkal elsőként mutatták be a fumonisin toxinok magzatkárosító hatását, továbbá a kis dóziszú, hosszan tartó (krónikus), valamint a nagyobb dóziszú, de rövidebb ideig tartó expozíciók okozta kórélettani elváltozásokat. Meghatározták azt a legkisebb toxinmennyiséget, amelyet a sertés szervezete még tolerálni tud. E megállapításuk értékét növeli, hogy e toxinnak rákkeltő hatása van, és kukoricából Magyarországon is gyakran kimutatható.

E témakörben szakmai irányításával, államközi megállapodáson alapuló közös kutatás indult meg a Dél-afrikai Köztársaság Natali Orvostudományi Egyetemen és a Müncheni Egyetem Mezőgazdasági Fakultásán működő EU mikotoxin referens intézetekkel. A nemzetközi együttműködések sora azóta jelentősen bővült.

A kutatócsoportot később HORN PÉTER vezette tizenöt éven keresztül, majd a multidiszciplináris kutatások irányítást leánya, Kovács MELINDA vette át az átszervezett MTA KE kutatócsoport keretén belül.

KOVÁCS FERENC professor emeritus a haláláig aktív tagja volt a Kaposvári Egyetem Doktori Tanácsának, elnöke, majd örökös tiszteletbeli elnöke az Állattenyésztési tudományok Doktori Iskola Tanácsának.

AZ MTA-BAN BETÖLTÖTT SZEREPE

KOVÁCS FERENC kilenc évet töltött az MTA Agrártudományok Osztálya vezetésében. Osztályelnök-helyettes volt 1990–1996 közötti időszakban. Feladata volt indokolt esetben helyettesíteni az elnököt. Megszervezte és vezette a tudományos bizottságok megválasztását. Irányította és koordinálta az újjáalakult tudományos bizottságok munkáját. Rendszeressé tette a bizottságok elnökeivel való időközi konzultációt, információcserét. Képviselte az Osztályt az MTA Nemzetközi Kapcsolatok Bizottságában. Szerkesztette az Osztály éves munkáját bemutató, évenként megjelentetett Tájékoztatót. Aktív részese volt az 1994. évi XL., az MTA-ról

szóló törvény szellemében az „Agrártudományok Osztálya Szervezeti Működési Szabályzata” elkészítésének, valamint az MTA Elnöksége, majd a Kormány elé kerülő „A Magyar agrárgazdaság helyzete” c. vitaanyagának.

Osztályelnöki tisztségében (1996–1999) követte MAREK JÓZSEFET, aki az 1949-ben alakult osztály első elnöke volt, valamint Mócsy János osztálytitkárt. Feladata volt a havonta rendezett Osztályülések vezetése, az MTA Elnökségében az Osztály képviselője, az Elnökség határozatainak végrehajtása, a szakminisztériumokkal a már tradicionális kapcsolatok építése, valamint a tudományterületet érintő témakörök vitáinak vezetése. Javaslatára 1999 szeptemberében jelent meg *A Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya 50 éve (1949–1999)* c. mű (685 oldal), amelynek szerkesztője, felelős kiadója és egyes fejezetek írója volt.

PUBLIKÁCIÓI

KOVÁCS FERENC hat évtizedes munkásságát több mint 30 tan- és kézikönyv (könyvrészlet), valamint könyvszerű tudományos kiadvány mellett több száz idegen, ill. magyar nyelvű tudományos publikációja és nemzetközi fórumokon tartott előadása fémjelzi. Iskolájának teljesítményét 2 akadémikus, 3 MTA doktor, 12 kandidátus és PhD, valamint 7 professzor mutatja.

ELISMERÉSEK

Hazai és nemzetközi munkáját három külföldi (Hannover, Bécs, Kassa) egyetem, ill. főiskola és három hazai egyetem (Állatorvostudományi Egyetem, Pannon

Agrártudományi Egyetem és a Nyugat-Magyarországi Egyetem) ismerte el tiszteletbeli doktorátus (honoris causa) kitüntetéssel. Szülőfaluja (Somogyzentpál) díszpolgárává választotta.

Jelentős tudományos és társadalmi tisztségeket töltött be. Kiemelkedő oktató, kutató és vezetői munkásságáért számos kitüntetést kapott.

EMLÉKEZET

Mindannyian, akik évtizedek óta dolgozhattak Vele, és azok is, akik csak pár évre élvezhették segítőkész szakmai, emberi támogatását, tudják, hogy minden munkát lehet jól és még jobban elvégezni. Kovács FERENC egész életében mindig a legjobbra törekedett, magával és munkatársaival szemben is mindig igényes volt.

Befejezésül e helyről is tisztelettel megköszönjük KOVÁCS FERENC professzor úrnak, az MTA rendes tagjának, iskolateremtőnknek, hogy munkatársa és ketten tanszéki utóda is lehettünk.

KOVÁCS FERENC professzor úr nemcsak kitűnő, lelkiismeretes oktató, kutató és vezető volt, hanem magánemberként is példát mutatott számunkra! Személyében egy olyan munkatársait szerető, tisztelő, atyai barátot veszítettünk el, aki híres volt segítőkészségéről, kollegialitásáról, együttműködő szellemiségéről. Életét hivatásának, az állatorvos-tudománynak, az Alma Maternek szentelte.

Tisztelt Professzor Úr! Emlékét tisztelettel megőrizzük. Nyugodjék békében! Isten Önnel!

**Sótonyi Péter, Kovács Melinda,
Brydl Endre, Rafai Pál**

IN MEMORIAM: PROF. DR. FERENC KOVÁCS (1921–2015)

PROF. DR. HC. MPX. FERENC KOVÁCS, Member of the Hungarian Academy of Science, beloved and honoured teacher and through many years leader of the University of Veterinary Science, Budapest, and President of the Agricultural Committee of the Hungarian Academy of Science, in his 94 years of age, after long, but peacefully tolerated suffering gave back his soul to his Lord on 10th of May, 2015.

FERENC KOVÁCS was born on the 28th November, 1921 in a small village (Somogyzentpál). After finishing with top marks his basic studies in the elementary and secondary schools he gained admittance to the then Veterinary Faculty of the Hungarian Agricultural University in 1948 and graduated in 1952 with the best qualification.

His professional career took start at the Department and Clinic of Internal Medicine, where he worked for

nine years (1952–1961). Beside his teaching liabilities, he showed special interest for the digestive, circulatory and respiratory disorders of farm animals, and distinguished himself by his diagnostic skill.

His research work yielded a new medicine against bovine fasciolosis (Distocain ad us. vet.) which was widely used and contributed to the control of this helminthiasis. His master and teacher, PROFESSOR JÁNOS MÓCSY, the Head of the Department esteemed his capacities and by his suggestion the Council of the then High-School of Veterinary Sciences commissioned him with the leadership of the newly established “Study-Group for Animal Hygiene”. By the 15/1962/Mg.É.14. Decree of the Ministry for Agriculture this Group became Department of Animal Hygiene in 1962 and PROFESSOR FERENC KOVÁCS was the first duly elected Head.

By his initiatives and enthusiastic work the concept of animal hygiene has developed on continuous basis and gradually shaped to its present form. In his teaching animal hygiene is the branch of the veterinary science, which relying on knowledge of physiological and ethological demands of animals, describes the pre-conditions of health preservation and investigates the pathophysiological changes brought about by adverse environmental effects in order to gain information on the aetiology and pathomechanism of multifactorial (production) diseases. On this basis, animal hygiene systematises the preventive veterinary measures with special reference to their economic consequences. Animal hygiene deals primarily with herds and health protection of the herds, therefore the subject is more or less equivalent to the subject "herd health". The teaching curriculum has developed accordingly and was utilised in the gradual and postgraduate education.

In order to gain experiences he spent his sabbaticals in 1964 and 1966 at the Department of Animal Hygiene of the Veterinary Faculty in Munich. On this basis he built the first Environmental Laboratory in 1968 which was followed by a second one in 1973. These labs with their 12 environmentally controlled chambers and with their sophisticated equipment set foundation for intensive studies in the environmental physiology of livestock and poultry. Further to research in environmental physiology he organised and co-ordinated research programmes in the treatment, disposal and disinfection of liquid manure. With his supervision number of new information were gained and described with regard mycotoxin contamination of feed commodities. He studied and gained new data on the dynamism of vertical mobility of heavy metals, nitrates and mycotoxins in the soil-plant-animal-human chain.

PROFESSOR KOVÁCS is known as founder of the International Society for Animal Hygiene. He has been honorary member of the Society and he was elected to honorary president of the Society at the XVth International Congress of the Society in Vienna in July 2011. He worked 26 years in the supreme leadership of the Budapest University of Veterinary Science. As Deputy Rector he served several terms between 1961–1973 and 1978–1981. In this position he made the scientific activity of the university organised, revived and systemised the postgraduate education and extended the inter-

national connections of the University. He served the university as Rector between 1973–1978 and 1983–1990. Major events of his activities included the organisation of the bi-centennial commemoration and celebration of foundation of the Predecessor Institution of the present Faculty. He was who launched the international teaching programme at the Budapest University of Veterinary Science, which by these days developed into an accredited and renown programme with diploma convertible all over the world.

He spent 9 years in the directorate of the Department of Agricultural Sciences of the Hungarian Academy of Science earlier as Deputy President (1990–1996), later as President (1996–1999).

In the 60 years of his professional career PROFESSOR KOVÁCS authored more than 30 text- and handbooks or book chapters and hundreds of scientific publications and presentations at home and international scientific forums. The efficiency of his school is indicated by the performance of his disciples that embraces 2 Members, 3 Doctors and 12 Candidates of the Hungarian Academy of Science and 7 Professors. His scientific achievements were acknowledged by Honoris Causa Professorships at the Veterinärmedizinische Universität Wien; Tierärztliche Hochschule Hannover, Univerzita Veterinárského Lekárstva a Farmacie v Košiciach; Szent István University Faculty of Veterinary Science, Budapest, Pannon University, Kaposvár and University of West Hungary, Veszprém. He is holder of numerous home and international decorations including the Order of Merit of the Republic of Hungary with the Grand Cross. His home-folks (at Somogyszentpál) extended him Honorary Citizenship.

PROFESSOR KOVÁCS was not only outstanding and conscientious tutor, researcher and leader but set example for us as human being. In his personality we lost our paternal friend and teacher who loved and esteemed his co-workers and disciples. He devoted himself to our veterinary profession and to our Alma Mater.

Honourable Professor, we preserve your memory in our hearts. Requiescat in Pace!

**Péter Sótonyi, Melinda Kovács,
Endre Brydl, Pál Rafai**